

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.7>

ЦИФРОВІ ПРАВА: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Дідух Х.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
ЛНУВМБ ім. С.З. Гжицького
ORCID: 0000-0002-7284-2667
e-mail: mashtalir09@gmail.com

Дідух Х.В. Цифрові права: український та європейський досвід.

У статті розкриваються проблемні аспекти європейського врегулювання новітніх прав, які ще виокремлюють, як «цифрові права». Серед яких: свобода вираження поглядів, право на анонімність, право на забуття, право на справедливу конкурентність і рівний доступ, право на прозорість модерації контенту. Визначено основні акти Європейського Союзу, які регулюють правовідносини, що виникають з таких прав. Також проаналізовано низку рішень Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу.

Щодо права на свободу вираження поглядів, то законодавство країн повинне закріплювати відповідні норми для регулювання відносин у мережі Інтернет – на цьому наголошує практика Європейського суду з прав людини. У контексті забезпечення права на анонімність встановлено, що спеціальні державні органи мають доступ до персональних даних, які особа використовує при взаємодії з інтернет джерелами. Це спрямовано на складову безпеки у мережі. Що стосується права бути забутим у мережі Інтернет, є рішення Суду Європейського Союзу, де суд зазначив, що будь-яка пошукова система повинна розглядати скарги громадян ЄС для видалення вебсторінок з будь-яких підстав, де безпосередньо зазначені їхні імена та прізвища, однак це право застосовується тільки до держав-учасниць Європейського Союзу.

У контексті права на справедливу конкурентність і рівний доступ та право на прозорість модерації контенту проаналізовано нові регламенти Європейського Союзу, а саме Закон про цифрові ринки (Digital Markets Act) і Закон про цифрові послуги (Digital Services Act), які стосуються захисту персональних даних споживачів. У майбутньому вони можуть торкнутися українських компаній, які працюють у Європейському Союзі.

Право на справедливу конкурентність і рівний доступ передбачає деякі обмеження для компаній монополістів, які провадять свою діяльність на європейському ринку, серед них: Meta, Apple, Amazon та інші. Так, їм заборонено об'єднувати дані із двох застосунків, які належать одній компанії.

Право на прозорість модерації контенту спрямоване на захист користувачів від незаконних дій та можливість притягати компанії до відповідальності. Тому, вони повинні проводити оцінку системних ризиків і вживати заходи для їх зменшення.

Ключові слова: права людини, мережа Інтернет, цифровізація, цифрові права, захист приватності.

Didukh Kh.V. Digital rights: Ukrainian and European experience.

The article reveals the problematic aspects of the European regulation of the newest rights, which are also known as “digital rights”. These include freedom of expression, the right to anonymity, the right to be forgotten, the right to fair competition and equal access, and the right to transparency of content moderation. The author identifies the main acts of the European Union that regulate legal relations arising from such rights. The author also analyzes a number of judgments of the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union.

With regard to the right to freedom of expression, national legislation should enshrine the relevant rules for regulating relations on the Internet, as emphasized by the case law of the European Court of

Human Rights. In the context of ensuring the right to anonymity, it has been established that special state bodies have access to personal data that a person uses when interacting with Internet sources. This is aimed at ensuring online security. With regard to the right to be forgotten on the Internet, there is a decision of the Court of Justice of the European Union, where the court noted that any search engine must consider complaints from EU citizens to remove web pages on any grounds where their names and surnames are directly indicated, but this right applies only to the member states of the European Union.

In the context of the right to fair competition and equal access and the right to transparency of content moderation, the author analyzes the new EU regulations, namely the Digital Markets Act and the Digital Services Act, which relate to the protection of personal data of consumers. In the future, they may affect Ukrainian companies operating in the European Union.

The right to fair competition and equal access provides for some restrictions for monopoly companies operating in the European market, including: Meta, Apple, Amazon and others. Thus, they are prohibited from combining data from two applications owned by the same company.

The right to transparency in content moderation is aimed at protecting users from illegal actions and the ability to hold companies accountable. Therefore, they must assess systemic risks and take measures to reduce them.

Key words: human rights, the Internet, digitalization, digital rights, privacy protection.

Постановка проблеми. У зв'язку з євроінтеграційними процесами в Україні, які мали свій початок у 2014 році з підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Україна зобов'язалася гармонізувати своє законодавство відповідно до *acquis communautaire* («доробок Співтовариств»). Станом на 2024 рік Україна знаходиться на стадії відкриття розділів переговорів для вступу до ЄС, таким чином, у найближчому майбутньому Україна буде зобов'язана імплементувати в українське законодавство низку директив пов'язаних з регулюванням інформації у мережі Інтернет. Отож, виникнуть нові норми покликані на забезпечення новітніх прав, у науці їх виокремлюють, як «цифрові права людини». Серед, яких: захист персональних даних, свободу вираження поглядів, доступу до інформації у мережі Інтернет, право на забуття та інших не менш важливих прав. Це може створити нові виклики у правозастосуванні судами та органами влади імплементованих норм Європейського Союзу.

Мета дослідження. Визначити перелік цифрових прав користувачів мережі Інтернет, охарактеризувати міжнародний досвід регулювання таких прав, перспективи та проблеми вирішення у сфері їх захисту.

Стан опрацювання проблематики. Цифровізація створила умови для виникнення нових «цифрових прав» і, як наслідок – суспільних відносин у якісно новій сфері суспільного життя, що, в свою чергу, потягло за собою необхідність дослідження та аналізу їх правового регулювання. Це вказує на важливість теми та можливу проблематику з якою можуть зіткнутися вчені. Цифрові права, зокрема і європейський досвід, досліджували М. Хаустова, В. Токарева, А. Ващенко, О. Калітенко, М. Плєскач, І. Спасибо-Фатєєва, Д. Белов, М. Белова, Ю. Лебедева, А.О. Червяцова, Т.М. Ямненко, Є.В. Литвиненко, О.С. Гиляка, Ю. Разметаєва, О.М. Головка.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації та розвитку цифрового контенту стали виокремлювати новітні права пов'язані з мережею Інтернет. Вони стають одними з найбільш важливих прав четвертого покоління, тому законодавство Європейського Союзу мінливе та підлягає постійному реформуванню.

У сучасних умовах є актуальною проблема пошуку балансу між захистом інформаційної приватності життя людини та захисту національної і інформаційної безпеки. Водночас, в умовах правової держави та розвитку інформаційного суспільства мають бути законодавчо визначені обмеження довільного поведіння з правами людини, зокрема в інформаційній сфері. Активне використання цифрових технологій в життєдіяльності людей зумовило постановку питання про необхідність і достатність прав і свобод людини і громадянина, та виокремило поняття цифрові права і свободи людини [14].

Ю.С. Разметаєва виокремлює 2 підходи до розуміння «цифрових прав людини». До першого належать усі ті права, здійснення та захист яких тісно пов'язаний сьогодні з використанням цифрових інструментів або має суттєву онлайн-складову. Другий характеризує лише ті права, які виникають або починають претендувати на статус фундаментальних у цифрову епоху. Тому до цифрових відносять як фундаментальні права, серед яких: свобода вираження думки і слова,

приватність, право на інформацію, право на участь в управлінні державними справами тощо, і такі, як право бути забутим, право на анонімність чи навіть право на Інтернет [13, с. 19]. Тож, варто проаналізувати міжнародний досвід у здійсненні захисту таких прав, серед яких: законодавство Європейського Союзу, практика Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу.

Свобода вираження поглядів. Здавалося б, з появою Всесвітньої мережі виражати свої погляди стало набагато легше та ефективніше, але це не припинило обмежень, а навпаки стало причиною багатьох порушень, з якими стикаються як національні суди, так і Європейський суд з прав людини.

За статистикою з 1959 по 2014 рік Європейським судом з прав людини було прийнято 591 рішення у справах про порушення статті 10 «Свобода вираження поглядів» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від загальної кількості рішень (17 754) про порушення Конвенції, прийнятих ЄСПЛ за даний період. А проти України було прийнято 10 рішень щодо порушення нею статті 10 Конвенції, тобто частка нашої держави у сукупній кількості порушень складає 1,7% [12, с. 124].

Одним з таких рішень є «Редакція газети «Правое дело» та Штекель проти України» [5]. Ця справа відносно стара, однак, ЄСПЛ визначив важливі моменти. Насамперед, суд наголосив на недостатній нормативній базі щодо регулювання Інтернет ЗМІ (засобів масової інформації), що і призвело до порушення статті 10 Європейської конвенції з прав людини. Так, законодавством не було врегульовано порядок використання інформації з мережі Інтернет та реєстрацію Інтернет ЗМІ, а зобов'язання вибачитися встановлені національним судом не були передбачені законом. Зараз в Україні діє Закон України «Про медіа», який чітко визначає порядок діяльності онлайн-медіа, відповідальність за порушення законодавства, суб'єктів та термінологію у цій сфері.

Також, суд зазначає, що ризик завдання шкоди здійсненню та використанню прав людини і свобод, зокрема права на повагу до приватного життя, який становлять інформація з Інтернету та комунікація в ньому, є безумовно вищим, ніж ризик, який походить від преси. Тож, підходи, які регулюють відтворення матеріалу з друкованих засобів масової інформації та Інтернету, можуть відрізнятися, а останній, має коригуватися з урахуванням притаманних цій технології рис для того, щоб забезпечити захист прав і свобод та сприяння їм [5]. Ми вважаємо, що свобода вираження поглядів у мережі Інтернет є основою демократичного суспільства, однак потребує законодавчого врегулювання, це навпаки не обмежує її, а спрямоване на захист прав людини від різного роду посягань у мережі, тому праворегулювання у цій сфері має вдосконалюватися і втілюватися у кожну державну систему.

Право на анонімність. На доктринальному рівні складаються думки, що концепція анонімності в мережі змінювалася з розвитком Інтернету. Адже, з виникненням Всесвітньої мережі, більшість користувачів були анонімними і це було характерно тому часу, протокол не передбачав передавання даних про користувачів до кінцевого обладнання, сучасний Інтернет характеризується протоколом відкритого, а не конфіденційного спілкування, де анонімність переважно вже ілюзія [15, с. 601]. На нашу думку, така тенденція пов'язана на забезпечення безпеки зокрема, щоб захистити права людей від правопорушень, які існують у мережі. До них можна віднести: різного роду кіберзлочини, розповсюдження персональної інформації, поширення дитячої порнографії, торгування забороненими речами на інтернет платформах, та інші. Фактично, анонімність виключається у сучасній мережі, кожне введення слів або перехід на сайт залишає по собі «цифрові сліди», яких позбутися майже неможливо. З одного боку це допомагає органам державної влади швидко та якісно відслідковувати правопорушників, а з іншого є порушенням права на приватність. Варто погодитися з вченими, які вважають, що органи державної влади мають забезпечувати захист персональних даних у мережі, а не зводити право на анонімність до абсолюту [15, с. 602].

Цікавим є рішення Європейського суду з прав людини *Delfi AS проти Естонії (Delfi AS v. Estonia)*, де суд зауважує, що рівень анонімності в Інтернеті може бути різним. Користувачі Інтернету можуть бути анонімними для більшої частини публіки, але водночас можуть бути ідентифіковані постачальником послуг завдяки їхнім обліковим записам. Постачальник послуг може також надати своїм користувачам широкі можливості користування правом анонімності, взагалі не зобов'язуючи їх ідентифікувати себе, і в такому випадку ідентифікація таких осіб можлива лише обмеженою мірою за допомогою інформації, що зберігається постачальниками послуг доступу до мережі Інтернет, а розкриття такої інформації можливе, за певних умов та за розпорядженням

компетентного органу [3]. Також у цій справі суд наголошує, що незважаючи на важливість анонімності у Всесвітній мережі, має забезпечуватися баланс, щоб не відбулося порушення інших прав. Це підтверджує Директива 2000/31 ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» [6]. У ній зазначено, що вона не має перешкоджати анонімному використанню мережі Інтернет, однак за запитом компетентних державних органів, постачальник послуг зобов'язаний надати інформацію про споживача, це стосується незаконної діяльності або іншої визначеної державними органами інформації.

Можна дійти висновку, що цілковитої анонімності у сучасному світі забезпечити неможливо, анонімність має бути релевантною до легітимної мети та не порушувати права інших користувачів мережі Інтернет.

Право на забуття. У 2014 році набула широкого розголосу справа «Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González», де Суд Справедливості Європейського Союзу заклав підґрунтя для права на забуття («right to be forgotten»). Відповідно до цього рішення будь-яка пошукова система повинна розглядати скарги громадян ЄС для видалення вебсторінок з будь-яких підстав, де безпосередньо зазначені їхні імена та прізвища [10]. Остаточного правового змісту це право набуло у 2016 році, коли був ухвалений Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних (GDPR), проте це право фактично було обмежене до «права на стирання» через побоювання, які стосувалися свободи слова, цензури, неупередженості та загалом зловживань цим правом [7]. Однак попри сумніви щодо доцільності запровадження права на забуття, варто зазначити, що це право значно зміцнює захист приватності, зокрема від явища «порнопомсти», дозволяє ефективно боротися з кібербулінгом і наклепом, і сприяє відновлення репутації людини.

Щоб запобігти подібним побоюванням, запропонований Загальний регламент про захист даних має виняток для обробки скарг щодо персональних даних, що здійснюється виключно для журналістських цілей, або з метою художнього чи літературного вираження з метою узгодження права на захист персональних даних із правилами, що регулюють свободу вираження поглядів. Інформація, на яку посилаються зі скаргою, повинна бути застарілою, некоректною, неправдивою або неповною. Шкода від збереження таких вебсторінок повинна перевищувати суспільний інтерес і право користувачів мережі Інтернет на доступ до інформації, що робить право на забуття неабсолютним. Право на забуття не є універсальним, адже поширюється тільки на територію Європейського Союзу. У 2019 році Google LLC виграв позов проти Франції в Суді Справедливості ЄС згідно якого право на забуття застосовується лише на версіях пошукових систем держав-членів ЄС [11].

Зрештою, ЄСПЛ у 2021 році підтвердив право на забуття для захисту репутації чи прав інших осіб згідно статті 10 ЄКПЛ у справі *Hurbain v. Belgium* (no. 57292/16). Обставини справи стосувалися повідомлення в газеті *Le Soir* про дорожньо-транспортну пригоду, де загинуло двоє осіб. Після відбування покарання винуватець ДТП був реабілітований і звернувся до *Le Soir* з вимогою видалити з архіву газети у мережі Інтернет, або хоча б прибрати його ім'я та прізвище. Проте газета *Le Soir* відмовили йому, опісля чого справа пройшла всі національні інстанції в Бельгії, де були задоволені вимоги водія. ЄСПЛ у своєму рішенні дійшов висновку, що людина має право на забуття як частину права на приватність, тобто інформація повинна бути анонімізована, якщо вона більше не має суспільного інтересу. ЄСПЛ вважає, що у випадку з цією справою ім'я водія варто замінити на символ «X», однак змінювати друковані версії газети за 1994 рік не варто, адже вони не мають негативного впливу на особисте життя водія. ЄСПЛ зазначає, що засоби масової інформації не мають обов'язку видалити чи вносити правки в архіви, такий обов'язок виникає лише у випадку вимоги особи вчинити такі дії [4].

Наразі згідно зі статтею 15 Закону України «Про захист персональних даних», персональні дані можуть бути знищені або видалені через видання відповідного припису Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або визначених ним посадових осіб Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, та через набрання законної сили рішення суду щодо видалення або знищення персональних даних [1]. Зважаючи на обов'язковість застосування практики ЄСПЛ в Україні та адаптації *acquis communautaire* («доробок Співтовариств») в національне законодавство України через вступ до ЄС слід очікувати суттєвого зростання кількості запитів щодо дотримання права на забуття зокрема й в Україні.

Право на справедливу конкурентність і рівний доступ. У 2022 році в Європейському парламенті і Радою Європейського Союзу були ухвалені два доволі важливі регламенти, а саме: Закон про цифрові ринки (Digital Markets Act) і Закон про цифрові послуги (Digital Services Act) [8][9]. Основна відмінність між цими двома регламентами полягає в тому, що Закон про цифрові ринки був створений для регулювання питань, пов'язаних з конкуренцією на цифровому ринку, тоді як Закон про цифрові послуги в першу чергу спрямований на захист інтернет-користувачів.

Метою Закону про цифрові ринки є регулювання поведінки так званих «великих технологічних компаній» у Єдиному європейському ринку та за його межами. У вересні 2023 року двадцять два сервіси шести компаній – Alphabet, Amazon, Apple, ByteDance, Meta та Microsoft – отримали в Європейському Союзі статус «брамників» (gatekeepers). «Брамниками» є компанії, які є монополістами в певних сферах мережі Інтернет, наприклад, Facebook у секторі соціальних мережах займає 90% частки ринку Європейського Союзу [9]. Регламент встановлює зобов'язання, яких «брамники» мають дотримуватися у своїй діяльності. Серед основних правил варто згадати те, що, компаніям заборонено об'єднувати дані, зібрані із двох різних сервісів, що належать одній компанії, наприклад Meta, заборонено об'єднувати дані соціальної мережі Facebook та її комунікаційної платформи WhatsApp [9]. Компанії більше не зможуть обмежувати право користувачів видаляти будь-яке попередньо встановлене програмне забезпечення. Тому до кінця 2024 року Apple обіцяє випустити оновлення, яке дозволить користувачам з Європейського Союзу видаляти App Store, Safari та інші додатки з гаджетів. Натомість користувачі матимуть право завантажувати додатки з альтернативних магазинів, наприклад Apple у липні 2024 року дозволила Epic Games запустити магазин застосунків для системи iOS. «Брамникам» заборонено відстежувати користувачів за межами основної платформи з метою цільової реклами без отримання на те згоди. Прикладом, коли користувач виходить з Facebook, то Meta отримує інформацію з браузера кожен раз, коли особа завантажує вебсторінку з плагінами цієї соціальної мережі.

Таким чином, цей регламент накладає на «брамників» справедливі зобов'язання, які сприяють більшій прозорості та захисту прав споживачів у європейському регіоні.

Право на прозорість модерації контенту. Поки Закон про цифрові ринки зосереджений на боротьбі з монополією компаній в мережі Інтернет, які «диктували користувачам порядок денний», то Закон про цифрові послуги має на меті захист прав користувачів через підвищення прозорості, захист користувачів від незаконного контенту та притягнення компаній до відповідальності за певні діяння. Закон про цифрові послуги класифікує компанії на «дуже великі онлайн-платформи» (Very Large Online Platforms, VLOPs) і «дуже великі онлайн-пошукові системи» (Very large online search engines, VLOSEs) [8]. Що важливо, частина 1 статті 33 визначає, що статус «дуже великих» можуть отримати лише ті онлайн-платформи чи пошукові системи, які мають у Європейському Союзі понад 45 мільйонів активних користувачів щомісяця. Згідно з цим регламентом «дуже великі», по-перше, зобов'язані проводити оцінку системних ризиків і вживати обґрунтованих і пропорційних заходів для їх зменшення. По-друге, вони повинні забезпечувати високий рівень безпеки і конфіденційності неповнолітніх під час надання своїх послуг чи послуг третіх осіб. Наприклад, «дуже великі» мусять докласти належних зусиль для перевірки продавців перед тим, як надати їм доступ до своїх платформ. По-третє, цей регламент вводить обмеження щодо таргетованої реклами на онлайн-платформах, а саме: забороняє таргетовану рекламу неповнолітніх на основі профайлінгу та таргетовану рекламу, засновану на профайлінгу з використанням спеціальних категорій персональних даних, таких як сексуальна орієнтація, релігійні переконання тощо [8].

Контроль за додержанням Закону про цифрові послуги «дуже великими онлайн-платформами» і «дуже великими онлайн-пошуковими системами» здійснює Європейська комісія, тоді як інші онлайн-платформи та пошукові системи є під наглядом держав-членів, за місцезнаходження їхніх юридичних осіб. Що цікаво, Європейська комісія має правозастосовні повноваження, подібні до тих, які вона має під час антимонопольного процесу [8].

Варто зазначити, що у квітні 2022 року двопартійна група американських сенаторів назвала дані регламенти дискримінаційними, стверджуючи, що вони «зосереджується на регулюванні невеликої кількості американських компаній, але ніяк не регулюють аналогічні компанії, що базуються в Європі, Росії, Китаї та інших країнах». Ми вважаємо, що ця критика є справедливою, адже компанії з меншою кількістю користувачів у Європейському Союзі не підпадають під дію доволі важливих норм. Зокрема, затримання Павла Дурова у Франції через відмову Telegram

модерувати канали й групи, викликала підозри в Європейській Комісії щодо того, чи не бреше онлайн-платформа про кількість своїх користувачів з метою уникнення поширення Закону про цифрові послуги на свій багатоплатформовий месенджер. Об'єднаний дослідницький центр, який є науковою службою при Європейській комісії, розпочав незалежне дослідження щодо кількості користувачів, адже Telegram став місцем для шахрайства, поширення дитячої порнографії та зловмисного програмного забезпечення, торгівлі наркотиками та зброєю.

Очевидно, що вплив цих регламентів торкнеться й українських компаній, які працюють у Європейському Союзі, а в майбутньому вони матимуть вагомий вплив на український ринок, тому Україні слід переглянути законодавство в даній сфері. Можливо навіть шляхом ухвалення нового євроінтеграційного закону про персональні дані, який б імплементував в українське законодавство вище згадані регламенти, які стосуються персональних даних для захисту прав людини.

Висновки. Сучасні технології створюють передумови для регулювання нових правовідносин, що породжує виникнення так званих цифрових прав. А зараз в епоху глобалізації такі права потребують поетапного врегулювання та додаткового захисту. Законодавство Європейського Союзу з кожним днем вдосконалюється, шляхом прийняття різного роду директив у сфері цифровізації. Це зумовлює необхідність Україні готуватися до змін у цій сфері.

Серед проаналізованих цифрових прав: свобода вираження поглядів, право на анонімність, право на забуття, право на справедливу конкурентність і рівний доступ, право на прозорість модерації контенту.

Право на свободу вираження поглядів у мережі Інтернет, повинно бути законодавчо врегульовано, що забезпечить користувачів від різного роду зловживань.

Право на повну анонімність у мережі досягти сьогодні майже неможливо, адже постачальник послуг зберігає дані, які може передавати за вимогою спеціальних органів. Тому, це право має співвідноситися з легітимною метою, яка в свою чергу впливає на безпеку у мережі.

Право на забуття не є універсальним, адже застосовується тільки на території держав-учасниць, це підтверджує рішення Суду Європейського Союзу, згідно якого право на забуття застосовується лише на версіях пошукових система держав-членів ЄС. Його абсолютність також виключається, оскільки Загальний регламент про захист даних має деякі винятки, а інформації повинна бути застарілою, некоректною, неправдивою або неповною. Шкода від збереження таких вебсторінок повинна перевищувати суспільний інтерес і право користувачів мережі Інтернет на доступ до інформації.

Право на справедливу конкурентність і рівний доступ, право на прозорість модерації контенту, стосуються нещодавно прийнятих регламентів Європейського Союзу, а саме: Закон про цифрові ринки (Digital Markets Act) і Закон про цифрові послуги (Digital Services Act). Щодо першого, його правове регулювання поширюється на конкуренцію у сфері цифрового ринку, це застосовується до компаній монополістів, так званих «брамників». З важливого, вони не можуть відслідковувати дані користувачів поза використанням їх застосунків з метою цільової реклами без їх згоди. Другий регламент стосується захисту прав користувачів через підвищення прозорості, захисту від незаконного контенту та притягнення компаній до відповідальності за певні діяння. Серед них високий рівень безпеки і конфіденційності неповнолітніх під час надання своїх послуг чи послуг третіх осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 18.09.2024).
2. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX: станом на 11 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 18.09.2024).
3. Judgment of the European Court of Human Rights of 16.06.2015 in case of Delfi AS v. Estonia. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-155105%22%5D%7D> (дата звернення: 19.09.2024).
4. Judgment of the European Court of Human Rights of 04.07.2023 in case of Hurbain v. Belgium. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-225814%22%5D%7D> (дата звернення: 19.09.2024).

5. Справа “Редакція газети “Правос дело” та Штекель проти України” (Заява № 33014/05) : Рішення Євrop. суду з прав людини від 05.05.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_807#Text (дата звернення: 19.09.2024).
6. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» («Директива про електронну комерцію») (укр/рос): Директива Євrop. Союзу від 08.06.2000 р. № 2000/31/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text (дата звернення: 19.09.2024).
7. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв’язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних): Регламент Євrop. Союзу від 27.04.2016 р. № 2016/679. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 19.09.2024).
8. On a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act) : Regulation від 19.10.2022 р. № 2022/2065. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj> (дата звернення: 19.09.2024).
9. On contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act): Regulation від 14.09.2022 р. № 2022/1925. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/1925/oj> (дата звернення: 19.09.2024).
10. Judgment of the Court of Justice of the European Union of 13.05.2014 in Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62012CJ0131> (дата звернення: 19.09.2024).
11. Judgment of the Court of Justice of the European Union of 24.09.2019 in Google LLC, successor in law to Google Inc. v Commission nationale de l’informatique et des libertés (CNIL). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62017CJ0507> (дата звернення: 19.09.2024).
12. Правові засоби захисту та відновлення прав користувачів інтернету в Україні в контексті застосування посібника ради Європи з прав людини для інтернет-користувачів : посібник / А. Пазюк та ін. Київ: ФОП Клименко Ю.Я., 2015. 132 с. URL: <https://rm.coe.int/1680599465> (дата звернення: 19.09.2024).
13. Разметаєва Ю.С. Цифрові права людини та проблеми екстратериторіальності в їх захисті. *Право та державне управління*. 2020. С. 18–23. URL: <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.4.2> (дата звернення: 19.09.2024).
14. Хаустова М. Державна політика в сфері прав людини в епоху цифрових трансформацій. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. 2022. № 69. С. 601–617. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.55> (дата звернення: 19.09.2024).
15. Law in the postmodern epoch: general characteristics and manifestation particularities in separate law branches: наук. монографія. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. 776 с. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/299/12551/26229-1> (дата звернення: 19.09.2024).